

GLORIAM PRAECEDIT HUMILITAS
(PRZ 15,33)
KSIĘGA PAMIĄTKOWA
DLA KSIĘDZA PROFESORA ANTONIEGO TRONINY
W 70. ROCZNICĘ URODZIN
CZĘSTOCHOWA 2015, s. 859-870

KS. MIROSŁAW S. WRÓBEL

(KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II)

**„I SKŁONIWSZY GŁOWĘ,
PRZEKAZAŁ DUCHA” (J 19,30).
DUCH ŚWIĘTY
JAKO DAR UMIERAJĄCEGO PANA**

W narracji czwartej Ewangelii istotną rolę odgrywa Duch Święty. Jego znaczenie i funkcja są ściśle związane z misterium paschalnym Jezusa, który jako wcielony Logos wypełnia swą zbawczą misję powierzoną Mu przez Ojca. Jej punktem kulminacyjnym jest chwalebny krzyż, który staje się źródłem obdarowania ludzkości największym darem – zbawieniem. W niniejszym artykule, którego przedmiotem jest analiza Janowego tekstu o przekazaniu Ducha przez umierającego Jezusa (J 19,30),¹ zostaną przedstawione następujące za-

¹ Tekst J 19,30 jest przedmiotem badań współczesnych egzegetów. Zob. M.A. CHEVALLIER, *La fondation de 'L'Église' dans le quatrième Évangile – Jn 19:25-30*, w: *Souffle de Dieu, le Saint-Esprit dans le Nouveau Testament*, ed. M.A. Chevallier, v. 3, Paris 1991, s. 61-72; T. BAARDA, *The Diatessaron of Tatian and its Influence on the Vernacular Versions: The case of John 19:30*, w: *Essays on the Diatessaron*, ed. T. Baarda, Kampen 1994, s. 11-28; L.T. WITKAMP, *Jesus' Thirst in John 19:28-30: Literal or Figurative?*, JBL 115 (1996) s. 489-510; R.A. CULPEPPER, *The Theology of the Johannine Passion Narrative: John 19:16b-30*, Neot 31 (1997) s. 21-37; C. SCORDATO, *Le sette parole di Gesù in croce*, HT 20 (2002) s. 21-42; D. CRUMP, *Who gets what? God or disciples, human spirit or Holy Spirit in John 19:30*, NT 51

gadnienia: (1) Umierający Jezus jako Dawca; (2) Duch Święty jako dar oraz (3) odbiorcy Jezusowego daru.

1. UMIERAJĄCY JEZUS JAKO DAWCA

Ukrzyżowanie i śmierć Jezusa są w czwartej Ewangelii przedstawione jako moment zwycięstwa i chwały. Na krzyżu Syn wypełnia do końca wolę Ojca, obdarowując ludzkość najcenniejszym darem zbawienia. Jezus, wypełniający aż do końca wolę swojego Ojca, choć umiera na krzyżu, to jednak jako Zmartwychwstały Pan obecny jest we wspólnocie Kościoła w sakramentach świętych. Krzyż jawi się jako znak miłości Boga do ludzkości. Ewangelista ściśle łączy misterium paschalne z miłością aż do końca (J 13,1). W kontekście czwartej Ewangelii Jezus wielokrotnie czyni aluzje do swojej śmierci krzyżowej w aspekcie „wywyższenia” (J 3,14; 8,28; 12,32). Usytuowanie opisu wypędzenia przekupniów ze świątyni jerozolimskiej, w którym wyraźnie występuje aluzja do śmierci i zmartwychwstania Jezusa (J 2,19b-20) zaraz na początku Ewangelii, może świadczyć o wielkiej wadze, jaką Ewangelista przykłada do tajemnicy paschalnej. Także wizyty Jezusa w Jerozolimie i konfrontacja z przeciwnikami w kontekście świątyni, mogą świadczyć o stopniowym przygotowaniu Jezusa do śmierci ofiarnej jako Baranka Bożego. Śmierć Jezusa zostaje opisana w czwartej Ewangelii w kontekście żydowskiego święta Paschy. Zgon następuje w tym samym czasie, gdy w świątyni jerozolimskiej składane są ofiary z baranków bez skazy. Chęć przyśpieszenia zgonu wiąże się z prośbą, aby skazańcom złamano golenie (J 19,31). W przypadku Jezusa sugestia ta nie zostaje zrealizowana, gdyż jest „On Barankiem, który gładzi grzech świata” (J 1,29). W głębszym planie teologicznym męka i śmierć Jezusa jawią się jako manifestacja Jego Boskiej godności i realizacja planu Ojca, który Go posłał. To, co po ludzku jest złe i okrutne (cierpienie, ukrzyżowanie, śmierć), w oczach Bożych staje się drogą prowadzącą do zbawienia ludzkości.

(2009) s.78-89; S. PARK, *The Galilean Jesus: creating a borderland at the foot of the cross* (Jn 19:23-30), TS 70 (2009) 2, s. 419-436.

Ukrzyżowany Jezus, manifestując największy dar Boga dla ludzkości, wypowiada słowo „pragnę” (J 19,28). Widać tu wyraźnie, że Dawca oczekuje cierpliwie na odpowiedź ze strony ludzkości. Dawca pragnie być obdarowany. Czwarta Ewangelia mocno podkreśla relację pomiędzy Ojcem-Synem a ludzkością w aspekcie obdarowania. Ojciec jawi się jako ten, który daje, obdarowuje swego Syna. Jednocześnie Syn obdarowuje tym darem stworzenie. W Ewangelii św. Jana czasownik „dawać” (grec. *didōmi*) występuje 76 razy.² Wyrażenie „dawać życie” pojawia się wielokrotnie w pismach Janowych.³ Darem Boga jest dzieło, które zostaje przekazane Synowi do wykonania. Przedmiotem daru Ojca są władza nad wszelkim stworzeniem oraz uczniowie Jezusa.⁴ Dar ten zostaje przez Syna przyjęty i zrealizowany przez Niego jako dar życia wiecznego dla ludzkości. W Ewangelii i Listach Janowych czasownik *didōmi* ma przeważnie sens teologiczny. Dawanie to część działania Bożego w historii zbawienia. Wychodzi ono od Ojca – Bóg jest podmiotem dawania w 42 miejscach w Ewangelii Janowej. Następnie dar przechodzi na Jezusa, a przez Niego na ludzi. Często chodzi tu o całkowity dar, którego Jezus jest w pełni świadomy (J 3,35). Dar Boga Ojca wobec Jezusa znajduje swą kontynuację w darze wobec ludzi. Szczytem Bożego daru dla ludzi jest Jego własny Syn. To stanowi objawienie najwyższej miłości Ojca. Termin „dawać” wyraża nie tylko związek pomiędzy Ojcem a Synem, lecz także pomiędzy Ojcem a adresatami daru, którymi są ludzie. Jego dar jest realizowany w osobie Jezusa, który otrzymując wszystko od Ojca, przekazuje ten dar ludziom. Dar Boga i dar Jezusa zlewają się razem i łączą w jeden dar. Ta jedność zostaje objawiona w arcykapłańskiej modlitwie Jezusa.⁵ Jan mocno podkreśla, że u początku każdego daru jest miłość. Bóg dał wszystko Synowi, gdyż Go miłuje, a Jednorodzonego Syna dał światu, gdyż umiłował świat (J 3,16). Słowo „dawać”, objawiając relację między dającym – darem – odbiorcami daru, prowadzi nas do tajemnicy Boga

² Zob. R. MORGENTHALER, *Statistik des Neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich 1958, s. 157 (Mt – 56 razy, Mk – 39 razy, Łk – 60 razy, Pisma Pawłowe – 72 razy).

³ Zob. J 6,33; 10,28; 17,2; 1J 5,11.16.

⁴ Por. teksty wyrażające ideę dawania przez Boga uczniów Jezusowi: J 3,35; 6,37.39; 10,9; 13,3; 17,2.6.9.24; 18,9.

⁵ Zob. J 17,7-8.22.

i Jego działania na korzyść ludzi. W tym właśnie kontekście należy umieścić obdarowanie ludzkości życiem wiecznym przez zbawczy czyn Jezusa. Analizując opis ukrzyżowania i śmierci Jezusa (J 19,25-37) w kontekście całej czwartej Ewangelii, możemy stwierdzić, że konkretnym wyrazem Bożego daru miłości dla ludzkości jest dar Ducha Świętego.

2. DUCH ŚWIĘTY JAKO DAR

Jezus w chwili swojej śmierci przekazuje dla ludzkości dar Ducha Świętego. W J 19,30 występuje wyrażenie *paredōken to pneuma*, które nie odnosi się tylko do śmierci (oddać ducha), ale do czynności obdarowania ludzkości Duchem Świętym (przekazać Ducha). Termin *paradidōmi* występuje na kartach Ewangelii Janowej 15 razy. Odnosi się on zawsze do „wydania” Jezusa na śmierć w kontekście zdrady Judasza i żądania przywódców ludu.⁶ W tekstach tych Jezus jest przedmiotem zdrady i wydania na śmierć krzyżową. Tylko w J 19,30 Jezus jest podmiotem akcji – „wydawania/przekazywania” Ducha Świętego. W ten sposób Ewangelista pragnie podkreślić, że okrutna rzeczywistość zdrady i wydania Syna Bożego na zagładę w godzinie śmierci zostaje zamieniona w chwalebne obdarowanie Duchem Świętym, który przywraca życie, zamieniając pustynię ludzkich serc w rajski ogród. Przekazanie Ducha Świętego przez Ukrzyżowanego Pana w chwili śmierci wpisuje się w cały kontekst czwartej Ewangelii, gdzie problematyka pneumatologiczna jest bardzo mocno akcentowana. Już na początku Ewangelii Jan Chrzciciel daje świadectwo o Duchu (grec. *pneuma*), który jak gołębica zstępuje z nieba i spoczywa na Jezusie (J 1,32). W rozmowie Jezusa z Nikodemem zostaje podjęty temat narodzin z Ducha (J 3,8). Jezus w spotkaniu z Samarytanką, mówiąc o prawdziwych czcicielach Boga, podkreśla wagę nowego kultu w Duchu i prawdzie (J 4,23-24). W Święto Namiotów Jezus naucza o Duchu Świętym, używając symboliki wody żywej (J 7,37-39). W J 19,34 mowa jest *explicite*, że z przebitego boku Chrystusa wypłynęła krew i woda. Symbolika wody nawią-

⁶ Zob. J 6,64.71; 12,4; 13,2.11.21; 18,2.5.30.36; 19,11.16; 21.20.

zuje do sakramentu chrztu oraz do rzeczywistości Ducha Świętego, który jawi się jako dar umierającego na krzyżu Pana. Jezus po swym zmartwychwstaniu przekazuje uczniom Ducha Świętego, aby kontynuowali Jego dzieło na ziemi (J 20,22).

Znaczenie i funkcję Ducha Świętego w życiu wspólnoty św. Jan ukazuje w tekstach pięciu obietnic o Paraklecie (J 14,15-17.25-26; 15,26-27; 16,7-11.13-15).⁷ Ze struktury perykop J 14-16 wynika, że teksty o Duchu Świętym można ująć w trzech częściach: Dwie pierwsze obietnice (J 14,15-17.25-26) występują razem w pierwszej mowie Jezusa. Autor świadomie łączy je. Są one związane z tematem objawienia Jezusa. Ukazują obecność Parakleta (J 14,15-17) i Jego nauczanie (J 14,25-26). Duch Święty jest ściśle połączony z funkcją objawienia. Trzeci tekst o przyjściu Parakleta stanowi część centralną opisu prześladowań (J 15,18-16,4a) w drugiej mowie Jezusa. Tekst tej zapowiedzi wprowadza tematykę świadectwa Ducha Parakleta (J 15,26) i świadectwa uczniów (J 15,27). Ostatnie dwie wypowiedzi o Paraklecie występują w środkowej części ostatniej mowy Jezusa (J 16,4b-33). Opis J 16,8-15 zestawia działalność Parakleta wobec świata (J 16,8-11) oraz wobec uczniów (J 16,12-15). Widać tu, że z każdą nową obietnicą jakby poszerza się opis funkcji Parakleta.

Jezus Janowy obiecuje uczniom Ducha Świętego w godzinę przejścia z tego świata do Ojca przez misterium paschalne. Wszystkie obietnice Parakleta w J 14-16 ściśle są ze sobą powiązane oraz wzajemnie się wyjaśniają. W jedną całość łączy te obietnice osoba Parakleta (grec. *paraklētōs*). Poszukiwanie adekwatnego znaczenia terminu *paraklētōs* nie jest łatwe i do dziś jest dyskutowane. Pojęcie to w Nowym Testamencie występuje wyłącznie w pismach Janowych.⁸

⁷ Por. G. JOHNSTON, *The Spirit-Paraclete in the Gospel of John*, Cambridge 1970; F. PORSCH, *Pneuma und Wort. Ein exegetischer Beitrag zur Pneumatologie des Johannesevangelium*, Frankfurt 1974; M. WINDISCH, *Spirit-Paraclete in the Fourth Gospel*, Philadelphia 1977; G. FERRARO, *Lo spirito santo nell quattro vangelo*, Roma 1981; A. JANKOWSKI, *Zarys pneumatologii Nowego Testamentu*, Kraków 1982; TENŻE, „Paraklet”, w: *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, red. F. Gryglewicz, Lublin 1992; J. KUDASIEWICZ, *Odkrywanie Ducha Świętego*, Kielce 1998; A. JANKOWSKI, *Duch Święty dokonawcą zbawienia. Nowy Testament o posłannictwie eschatologicznym Ducha Świętego*, Kraków 2003; A. APOSTOLI, *Paraclete: The Spirit of Truth in the Church*, Cincinnati 2005; D. PASTORELLI, *Le Paraclet dans le corpus johannique*, Berlin 2006; J. KRĘCIDŁO, *Duch Święty i Jezus w Ewangelii świętego Jana*, SBP 2, Częstochowa 2006; J. KUDASIEWICZ, *Duch Święty i jego dary*, Kraków 2008.

⁸ Zob. J 14,16.26; 15,26; 16,7; 1J 2,1.

W tekstach Ewangelii oznacza „innego” Parakleta, obiecanego Ducha Prawdy, Ducha Świętego. Natomiast w 1J 2,1 oznacza chwalebne Chrystusa. Termin ten występuje bardzo rzadko w grece klasycznej. Początkowo posiadał on sens: „przywołany na pomoc”, później stał się terminem technicznym na określenie rzecznika-obrońcy sądowego analogicznie do łac. *advocatus*. Etymologicznie termin grecki *paraklētos* jest przymiotnikiem odsłownym od czasownika *parakaleō*. Czasownik ten, występujący bardzo często w literaturze Pawłowej, ma wiele znaczeń: „wzywać na pomoc”, „napominać”, „pocieszać”. Przymiotniki odsłowne mogą mieć znaczenie czynne i bierno. W znaczeniu biernym oznacza on „wezwany na pomoc”, „obrońca”, „protektor”. W znaczeniu czynnym – „pocieszyciel”, „rzecznik”, „rozmówca”, „ten, który napomina, zachęca”. W obietnicach Paraklet jest nazywany „Duchem Prawdy” oraz „Duchem Świętym”. Wyrażenie „Duch Prawdy” (grec. *to pneuma tēs alētheias*) jest bardzo brzemienne w treść teologiczną. W Nowym Testamencie występuje tylko w pismach Janowych.⁹ Spotykamy je także w tekstach qumrańskich,¹⁰ gdzie jest używane w kontekście moralnym, oznaczając jakiś przymiot ludzki. Termin „prawda” (grec. *alētheia*)¹¹ w środowisku greckim oznaczał zgodność sądu człowieka z rzeczywistością. W judaizmie Starego Testamentu, mówiąc o prawdzie, akcentowano autorytet Boga, który jest wierny i godny zaufania. W Listach Pawłowych pojęcie to odnosi się do Ewangelii (2Kor 13,8; Gal 2,5.14), a także oznacza objawioną naukę głoszoną przez apostołów (Ef 1,13; Kol 1,15). W literaturze Janowej znajdujemy znacznie głębszą treść terminu „prawda”. Może bowiem oznaczać: (1) Słowo Boga lub Słowo Jezusa (J 17,17; 1J 1,8-10); (2) Objawienie mesjańskie przyniesione przez Jezusa i w Nim obecne (J 1,17; 14,6); (3) Osobę Jezusa jako objawiciela Ojca (J 17,9; 2J 1). Wyrażenie „Duch Prawdy” na określenie Parakleta wskazuje na jego szczególną relację do Prawdy, którą jest sam Chrystus. Ewangelista chce przez to podkreślić, że Paraklet jest w służbie Prawdy. Wyrażenie „Duch Święty” (grec. *to pneuma to hagion*) spotykamy

⁹ Zob J 14,17; 15,26; 16,3; 1J 4,6.

¹⁰ Zob. np. 1QS 4,21.23. Por. A.R.C. LEANEY, *The Johannine Paraclete and the Qumran Scrolls*, w: *John and the Dead Sea Scrolls*, ed. J.H. Charlesworth, New York 1990, s. 38-61.

¹¹ Por. J. BLANK, *Der Begriff der Wahrheit in Johannesevangelium*, BZ 7 (1963) s. 163-173; I. DE LA POTTERIE, *La verite dans s. Jean*, t. I-II, Roma 1977.

w Ewangelii św. Jana tylko w J 14,26; 20,22. Teksty te uwydatniają świętość jako przymiot Ducha Parakleta, na którą chciał Ewangelista zwrócić szczególną uwagę. Jan wiąże świętość z kultem i odnosi ją do tego, co pochodzi od Boga. Przymioty Boże różnią się od ludzi i świętyń. Ewangelia Janowa „świętość” odnosi do Boga (17,1) i Chrystusa (6,69). W 1J 2,20 – staje się ona określeniem Boga lub Chrystusa. Odniesienie tego przymiotu do Ducha stawia Go na równi z Ojcem i z Chrystusem.

Jezus zapowiada, że będzie się modlił do Ojca, aby dał uczniom Ducha (J 14,16-17). Paraklet ma być osobowym darem Ojca dla uczniów. Tego Ducha Parakleta nie może przyjąć świat, bo go nie widzi, ani nie zna (J 14,17). Przeciwnieństwem świata są uczniowie, którzy mają przyjąć Parakleta, aby z nimi stale przebywał (J 14,16). Przy pierwszej obietnicy Jezus mówi o obecności Ducha wśród uczniów. W okresie przedpaschalnym Duch był u uczniów (grec. *para + Dativus*),¹² tzn. był w Jezusie, którego otaczali uczniowie. Natomiast po wydaniu paschalnym Duch będzie z uczniami (grec. *meta + Genetivus*).¹³

W pierwszej obietnicy (J 14,15-17) mowa jest, że uczniowie Jezusa, inaczej niż świat, przyjmą Ducha i że będzie On z nimi na zawsze. Dar Parakleta jawi się w tej obietnicy jako dar Ojca. Przez obietnicę Jezusa Bóg objawi się w życiu uczniów, tak jak objawił się w życiu Jezusa. Prosi On Ojca o innego Parakleta. Określenie „innego” (grec. *allon*) wskazuje na pewną odrębność, ale równocześnie sponuje kolejność Jego następowania i związek z Parakletem wcześniejszym (Jezusem). Funkcje Parakleta zostają ściślej sprecyzowane w następnych obietnicach.

W drugiej obietnicy (J 14,26) mowa jest, że Ojciec „pośle” Parakleta w imię Jezusa i Jego zadanie będzie polegało na „nauczaniu” (grec. *didaskō*) i „przypominaniu” (grec. *hypomimnēskō*) tego, co Jezus mówił do uczniów. Duch Prawdy kontynuuje dzieło nauczania Ojca i Syna w stosunku do ludzi. Paraklet, nauczając, wprowadza do serc uczniów wszystko to, czego nauczał Jezus. Interioryzując słowo w sercu, czyli w sumieniu uczniów, sprawia głębię zrozumienia. Ewangelista mocno podkreśla, że pierwszorzędnym źródłem prawdy jest Ojciec

¹² J 14,17: „ponieważ u was przebywa” (grec. *hoti par' hymin menei*).

¹³ J 14,16: „aby z wami był na zawsze” (grec. *hina meth' hymōn eis ton aiōna ē[i]*).

posyłający Syna (J 14,24b), który objawia i przekazuje ją ludziom. Dzięki działaniu Parakleta prawda ta przenika najgłębsze pokłady ludzkiego wnętrza. Celem Jego działania jako Nauczyciela jest pouczanie – nie po to, aby objawić rzeczy nowe, lecz aby prawdy przekazane przez Jezusa trwały w uczniach i były głęboko przyjęte w sercu. Objawienie Boże przyniesione przez Chrystusa nie jest doktryną abstrakcyjną, lecz jest komunikowaniem, przekazywaniem prawdy dającej życie (J 8,12). Prawda objawiona jest skierowana do człowieka, by ją zasymilował. Nie może to być tylko przyjęcie abstrakcyjne, lecz słowo winno stać się dla człowieka życiem. Rola Ducha Parakleta polega na interioryzowaniu objawienia w sercu uczniów, które umożliwia uczniom wniknięcie w Prawdę i przyjęcie jej jako źródła i światła dla życia.

W obietnicy trzeciej (J 15,26-27) Jezus powtarza ideę posłania Parakleta i przypomina, że pochodzi On od Ojca. Zostaje tu wyraźniej sprecyzowana funkcja świadectwa: „On będzie świadczył o Mnie” (J 15,26). W ujęciu Ewangelii Janowej świadectwo to jest skierowane do samych uczniów Jezusa. Specyficznym miejscem dawania go są sumienia uczniów, gdzie żyje i rozwija się wiara w prawdę Jezusa. Wewnętrzne świadectwo Parakleta jest wcześniejsze od świadectwa zewnętrznego uczniów i należy do innego porządku. Głównym jego celem nie jest bezpośrednie natchnienie lub wzmocnienie ich, by przewyciężyli prześladowców, lecz zachowanie od zagrożenia zewnętrznego, w którym ich wiara zostanie poddana próbie. Mamy tu więc wewnętrzny aspekt działania Ducha Parakleta, który związany jest nierozdzielnie z Jego funkcją nauczycielską. Paraklet daje świadectwo Jezusowi tym samym aktem, który będzie prowadził uczniów do całej prawdy, interioryzując naukę Jezusa, oświecając umysły, potwierdzając ich wiarę. W sytuacji niebezpieczeństwa (J 16,1-4). Paraklet działa w sumieniach uczniów, dając świadectwo na korzyść Jezusa. Zewnętrzne świadectwo uczniów ma swoją podstawę w innym, wcześniejszym i głębszym świadectwie, jakie Paraklet posłał przez Ojca jako Duch Prawdy daje o Jezusie w sercach uczniów.

W czwartej obietnicy funkcja Parakleta zostaje jeszcze bardziej wzbogacona o przekonywanie świata o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie (J 16,8). W ostatniej, piątej obietnicy funkcją Parakleta jest doprowadzenie uczniów do całej prawdy i otoczenie chwałą Jezusa (J 16,14).

Duch Święty jest wielkim darem dla ludzkości. Ewangelista jasno formułuje orędzie, że Paraklet jest darem Ojca i Syna, którego świat nie może przyjąć. Przyjmą Go uczniowie, z którymi i w których będzie na zawsze. Jego funkcja polega na nauczaniu i przypominaniu słów Jezusa. Paraklet będzie świadczył o Jezusie, a uczniowie wsparci Jego obecnością będą też dawać świadectwo. Wykaże On światu grzech, sprawiedliwość i sąd. Paraklet był obecny w czasie ziemskiego życia Jezusa, teraz jest obecny w uczniach (grec. *para*) przez swą obecność w Chrystusie. Po wydarzeniach paschalnych będzie obecny w uczniach jako nauczyciel, rzecznik, obrońca. Ten Duch spełnia więc funkcję eschatologiczną. Otacza Jezusa chwałą i doprowadza uczniów – odbiorców daru – do całej i pełnej prawdy.

3. ODBIORCY JEZUSOWEGO DARU

Ewangelia Janowa mocno akcentuje rolę wspólnoty wierzących, która otwiera się na dar Ojca i Syna.¹⁴ Adresatami daru Ducha Świętego są uczniowie. Otrzymują oni obietnicę, że Paraklet – Duch Prawdy – Duch Święty będzie z nimi na zawsze (J 14,17). Wyrażenie „być z” jest formułą wziętą ze Starego Testamentu, wyrażającą szczególną pomoc Boga udzielaną tym, którym daje On trudne zadanie do wykonania.¹⁵ U Jana ta formuła ukazuje związek Ojca z Synem (J 3,2; 8,29) oraz łączność Jezusa z uczniami (J 7,33; 16,4). Formuła ta użyta w odniesieniu do Parakleta oznacza, że przyjmie On obecność Jezusa wśród uczniów. Obecność Ducha będzie zatem analogiczna do obecności Jezusa wśród nich. Dar Parakleta oznacza skuteczne przedłużenie tego, czym Jezus był dla uczniów w czasie życia ziemskiego.

¹⁴ Rekonstrukcja historii wspólnoty Janowej jest przedmiotem badań współczesnych uczonych: J.L. MARTYN, *History and Theology in the Fourth Gospel*, New York 1968; TENZE, *Glimpses into the History of the Johannine Community*, w: *L'évangile de Jean. Sources, redaction, théologie*, ed. M. de Jonge, Leuven 1977, s. 149-179; R.E. BROWN, *The Community of the Beloved Disciple. The Life, Loves, and Hates of an Individual Church in New Testament Times*, New York 1979; M. HENGEL, *The Johannine Question*, London – Philadelphia 1989; K. WENGST, *Bedrängte Gemeinde und verherrlichter Christus. Der historische Ort des Johannesevangeliums als Schlüssel zu seiner Interpretation*, Neukirchen-Vluyn 1981; B.T. NICKLAS, *Ablösung und Verstrickung. "Juden" und Jüngergestalten als Charaktere der erzählten Welt des Johannesevangeliums und ihre Wirkung auf den impliziten Leser*, Bern 2001; C.G. LINGAD, *The Problems of Jewish Christians in the Johannine Community*, Roma 2001.

¹⁵ Zob. Rdz 28,15; Wj 3,12; Jr 1,8.

Janowa wspólnota uczniów nie jest jakąś anonimową grupą ludzi, lecz jest utworzona z konkretnych osób. Spotkanie tych ludzi z Jezusem wzbudza w nich wiarę, która prowadzi ich do głębszego otwarcia na objawienie miłości Ojca, Syna i Ducha Świętego oraz do owocniejszego realizowania misji zbawczej. Wspólnota wiernych uczniów Jezusa zostaje mocno skonstrastowana z tymi, którzy nie uwierzyli i którzy utożsamieni zostają ze światem wrogo nastawionym do Jezusa i Jego naśladowców.¹⁶

W czwartej Ewangelii spotykamy wiele postaci, które sympatyzują z nauką Jezusa, wahają się jednak w swoim całkowitym wyznaniu wiary. W narracji Janowej mowa jest o wierze tych osób, ale nie jest to jeszcze wiara pełna i pozbawiona wątpliwości. Ludzie ci rekrutują się zarówno spośród prostego ludu,¹⁷ jak i spośród faryzeuszów¹⁸ oraz ich przywódców.¹⁹ Niektórzy z nich są wymienieni po imieniu: Nikodem²⁰ i Józef z Arymatei.²¹ Ludzie ci wykazują zainteresowanie osobą Jezusa, ale z powodu różnych okoliczności nie decydują się na tworzenie z Nim pełnej wspólnoty. Można ich nazwać kryptochrześcijanami.²² Do nich może się odnosić negatywna ocena Jezusa w J 2,24-25 oraz 12,42-43, według której nie przewyciężyli strachu przed ewentualnymi sankcjami oraz umiłowali bardziej chwałę ludzką niż chwałę Bożą. Osoby te mogą reprezentować tych wszystkich, którzy przeżywają trudności z całkowitym przyjęciem nauki Jezusa i z odpowiedzią ufnej wiary na Jego orędzie. Brak im pełnego otwarcia na dary Ducha Świętego. Do nich kierowana jest Ewangelia, której celem jest wzmocnienie wiary w Jezusa jako Mesjasza i Syna Bożego (J 20,31). Część z tych osób stanie się wiernymi naśladowcami Jezusa, inni zaś odejdą zniechęceni i zdesperowani.

Ewangelia Janowa mocno podkreśla, że głębokie otwarcie ludzi na Boży dar możliwe jest dzięki wierze. W zakończeniu Ewangelii zostaje wskazany

¹⁶ Zob. J 15,18-16,4; 17,14-16.

¹⁷ Zob. J 2,23-25; 6,2; 7,40-41; 9,22; 10,42; 11,45.47-48; 12,11.

¹⁸ Zob. J 9,35.

¹⁹ Zob. J 12,42-43.

²⁰ Zob. J 3,1-2; 7,50-52; 19,38-42.

²¹ Zob. J 19,38-42.

²² Zob. nazwę „ukryty uczeń” w odniesieniu do Józefa z Arymatei (J 19,38 – *mathētēs tou Iēsou kekrymmenos*).

jej cel: „abyście wierzyli, że Jezus jest Mesjaszem, Synem Bożym” (J 20,31). Podobne zakończenie występuje w scenie, w której uczeń daje świadectwo (J 19,35 – „abyście i wy wierzyli”). Cel ten, który wzywa chrześcijan do pewności wiary, zostaje także podkreślony w 1 Liście św. Jana („O tym napisałem do was, którzy wierzycie w imię Syna Bożego, abyście wiedzieli, że macie życie wieczne” [1J 5,13]). Wiara dla św. Jana jest spotkaniem z Chrystusem i przyjęciem Go jako Syna Bożego, który przybywa do ludzi jako Objawiciel Ojca. Wiara związana jest więc ściśle z dwoma fundamentalnymi tematami dla teologii Janowej: misterium Wcielenia oraz misterium Objawienia Boga Ojca w Jego Synu. Jan w swojej Ewangelii, w odróżnieniu od Synoptyków, nie używa rzeczownika „wiara” (grec. *pistis*), lecz zawsze czasownik, który oznacza akt wiary (grec. *pisteuō*). Wskazuje to na fakt, że termin „wierzyć” dla Jana oznacza postawę dynamiczną i egzystencjalną. Na znaczenie wiary uczniów w chrystologii Janowej może wskazywać fakt, że czasownik „wierzyć” pojawia się na kartach czwartej Ewangelii aż 98 razy.²³ Proces wiary uczniów prowadzi do prawdziwego życia w wolności dzieci Bożych (J 20,31). Nowe życie uczniów w imię Jezusa uzdalnia ich do kontynuowania misji swojego Mistrza, w której kluczowym punktem jest miłość Boga i bliźniego. Życie uczniów w wierze i miłości stanowi według św. Jana drogę prowadzącą do domu Ojca (J 14,2-3; 17,24). Tylko na takiej drodze możliwe jest całkowite otwarcie na dar Ducha Świętego, które ofiarowuje ludzkości umierający na krzyżu Zbawiciel.

PODSUMOWANIE

Podsumowując możemy stwierdzić, że czwarta Ewangelia zwraca szczególną uwagę na misterium zbawcze dokonujące się w relacji pomiędzy Dawcą, Darem i Odbiorcą. W tej optyce lepiej możemy dostrzec dzieło Miłości Boga wobec grzesznej ludzkości. Wspólnota wierzących, kontemplująca misterium

²³ U Synoptyków stwierdzamy znacznie rzadsze występowanie tego terminu (Mt – 11 razy; Mk – 14 razy; Łk – 9 razy). Zob. K. ALAND, *Vollständige Konkordanz*, Berlin 1983, s. 1127-1129; W.F. MOULTON – A.S. GEDEN, *A Concordance to the Greek New Testament*, Edinburgh 1974, s. 805-808.

Krzyża i przeżywająca spotkanie ze Zmartwychwstałym, w sakramentach świętych otrzymuje dar Ducha Świętego. Dzięki Duchowi Świętemu Kościół może nieustannie i wciąż na nowo wpatrywać się z wiarą w wydarzenie Jezusa i kontemplować „wielkie rzeczy”, które Bóg uczynił dla ludzkości.

~

“AND HE BOWED HIS HEAD AND HANDED OVER HIS SPIRIT” (J 19:30).

THE HOLY SPIRIT AS OF THE GIFT OF DYING JESUS.

(summary)

The present article shows the meaning and function of the Holy Spirit in the Johannine Gospel. The analysis of Jn 19:30, which describes the action of Jesus giving us the Holy Spirit as he was dying, enables us to recognize pneumatology in the context of paschal mystery. The article describes three aspects of the relationship: Jesus, the Holy Spirit and humanity: (1) Dying Jesus as the Donor of the Spirit; (2) the Holy Spirit as the Gift; (3) the Recipients of Jesus' Gift. The text Jn 19:30 is described in a wider context of Johannine pneumatology.

Słowa kluczowe: Duch Święty, Paraklet, wspólnota Janowa.

Keywords: Holy Spirit, Paraclete, the Johannine Community.

Bibliografia:

- KUDASIEWICZ J., *Odkrywanie Ducha Świętego*, Kielce 1998.
- JANKOWSKI A., *Duch Święty dokonawcą zbawienia. Nowy Testament o posłannictwie eschatologicznym Ducha Świętego*, Kraków 2003.
- APOSTOLI A., *Paraclete: The Spirit of Truth in the Church*, Cincinnati 2005.
- KRĘCIDŁO J., *Duch Święty i Jezus w Ewangelii świętego Jana*, SBP 2, Częstochowa 2006.
- PASTORELLI D., *Le Paraclet dans le corpus johannique*, Berlin 2006.
- KUDASIEWICZ J., *Duch Święty i jego dary*, Kraków 2008.
- CRUMP D., *Who gets what? God or disciples, human spirit or Holy Spirit in John 19:30*, NT 51 (2009) s.78-89.
- PARK S., *The Galilean Jesus: creating a borderland at the foot of the cross (Jn 19:23-30)*, TS 70 (2009) 2, s. 419-436.